

Apropament a les arrels de sant Francesc d'Assís

Autor: Leandre Martí

Data de publicació: 22-05-2023

Com que al 1266 es van destruir les primeres biografies del Sant, és lícit demanar-se si el que en sabem és cert o és una recreació literària, fruit de la censura del moment. En Leandre Martí es fa algunes preguntes sobre la vida de Francesc i mira de respondre-les, més enllà de la llegenda, amb sentit de la realitat.

Primer una mica de context: l'any 1228, dos anys després de la mort de sant Francesc d'Assís, el Papa Gregori IX encomana a fra Tomàs Celano escriure la biografia de Sant. Un any després, ja tenim enllestida la primera biografia oficial coneguda com a Primera vida. L'any 1247, l'aleshores ministre general Crecenci de Jedi encomana també a fra Celano escriure una altra biografia, i aquesta és coneguda com a Segona vida. L'any 1257, Sant Bonaventura de Bagnoregio, ministre general de l'Orde dels frares Menors, escriu una nova biografia, coneguda com a Llegenda Major, que va donar a l'Orde l'any 1263, incloent-hi la Llegenda ad usum chori o Llegenda Menor.

Quaranta anys després de la mort de sant Francesc, l'any 1266, Bonaventura va reunir un capítol general a París, en què, a més d'altres decisions, es va decretar que totes les "llegendes" de sant Francesc escrites anteriorment s'havien de destruir a l'acte(1). A més a més, i com a dada reveladora, vull assenyalar que el còdex que es fa servir com a base per a les edicions de la Vita Prima de Celano es va trobar al monestir benedictí de Santa Maria de Ripoll(2). I els bolandistes la van publicar l'any 1768.

Els manuscrits que han arribat fins a nosaltres sempre són posteriors. Es tracta de còpies i no dels originals. Fins a quin punt són textuals aquestes còpies? Alguns passatges són interpolacions evidents, però n'hi ha molts d'altres sobre els quals els estudiosos mai no s'han posat d'acord(3). Paul Sabatier va definir la polèmica de l'autenticitat d'aquests relats com "la qüestió franciscana".

El relat ens diu que sant Francesc d'Assís va néixer a finals del 1181 o principis del 1182 al municipi d'Assís, a la

vall d'Espeleto, i li van posar el nom de Joan. Va ser fill de Pere Bernardone de Moriconi (o Morosini) i de la noble provençal Joana Pica de Bourlémont; va tenir almenys un germà més, de nom Àngel. El seu pare era un ric comerciant de draps que formava part de la burgesia d'Assís i que viatjava constantment a França, a les fires locals. Segons algunes versions, va ser l'afició a aquesta terra que va fer que el seu pare l'anomenés després "Francesco"; és a dir "el franceset". Però també és probable que el petit fos conegut més endavant d'aquesta manera per la seva afició a la llengua francesa i als cants dels trobadors.

Hi ha un escrit de l'Abadia de Montserrat(4) que explica que, a la tardor de l'any 978, van arribar al monestir de Sant Miquel de Cuixà, Pere Orsèol, dux de Venècia, en companyia del seu gendre Joan Morosini; del seu familiar Joan Gradonico, i dels sants monjos Romualdo i Marino. Morosini tornaria aviat a la seva pàtria, però els altres van romandre deu anys a Cuixà, fins al 988, data de la mort d'Orsèol en olor de santedat. Aquí, tenint un noble i el cognom Morosini, caldria estirar aquest fil. Vegeu la imatge II de l'arbre familiar dels Morosini(5):

Segons aquesta nova informació, coneixent ara que Pere Bernardone Morosini (Pere Morosini Bernardone) pertany a una família noble, de la dita Sereníssima República de Venècia, aleshores un estat independent, això sí que s'adiu més amb la naturalesa d'aquest matrimoni.

De Na Joana Pica de Bourlémont, a nosaltres, el que ens interessa ara és fer valdre el cognom "Pica". Alguns autors no se'n saben avenir, d'aquest cognom, i especulen que si podia ser un malnom, que podria ser Picareli, que si vindria de la Picardia, etc. A dir dels heraldistes(6), "Pica" és un cognom català, poc freqüent, i registrat, sobretot, a les províncies de Barcelona i Girona. Amb més freqüència es troba escrit en la seva forma plural, és a dir Picas (Piques). D'altra banda, hi ha famílies de cognom Pica d'origen castellà, no emparentades amb les catalanes. Si prenem en valor que Na Joana va néixer l'any 1160, en temps que la Provença era part del casal de Barcelona, això ens diu quelcom més (vegeu Imatge III).

Hi ha interès en els estudiosos de la vida de sant Francesc per conèixer en quina o quines llengües parlava. Fra Tomàs Celano, a la seva Primera vida (1 Cel. 16), diu: "Cobert de parracs, el qui temps enrere vestia d'escarlata, anava pel bosc cantant lloances al Senyor en llengua francesa". Hi ha molts autors que segueixen aquest argument. Per a aquesta qüestió em faig ressò del que diu Blanco Garcia: "França, tal com la concebem avui, no existia. Evidentment, hi ha un territori gal dividit en dues parts, la isoglossa de les quals la marca el curs del riu Loira, i diferenciades per dues llengües molt diferents: la llengua d'Oïl al Nord i la d'Oc al Sud. Per tant, els franciscans que s'instal·lessin en aquests territoris, o parlaven llatí per als cultes o parlaven provençal per al poble. En alguns documents hem llegit que sant Francesc parlava francès i recitava poemes com els trobadors. Si això era així, els trobadors només pertanyien a la llengua anomenada provençal; per tant, no és francès. Al nord hi havia els trobers"(7).

Ara faré una observació: la imatge més antiga que es coneix del Sant és un fresc a prop de l'entrada de l'abadia benedictina de Subiaco, pintat als anys 1228 i 1229, com ho podreu veure a la imatge I.

Aquí hi posa un nom, i es pot llegir perfectament «Franciscu». Si fem una lectura formal, també podem fer una lectura informal o col·loquial i llegir fra Ciscu (curiosament no hi diu ni «Francesco», ni «François»). Per tant, ens podem fer aquesta pregunta: és que a sant Francesc se'l coneixia i se'l cridava també pel diminutiu? Celano diu a la seva Primera Vida, punt 139: "Vivia a la ciutat de Todi un nen anomenat Mateu; va estar al llit com mort, i tots havien perdut les esperances que recuperés la vida. Posada de genolls, la seva mare va invocar humilment el nom de sant Francesc; encara no es va aixecar ella de la pregària, que el nen va començar a obrir els ulls; quan ja anava millorant, la mare li va preguntar: «Fill meu: qui t'ha guarit?» I ell, balbucient, responia: «Ciccu, Ciccu». Tornaven a preguntar-li: «De qui n'ets el servidor?» I novament replicava: «Ciccu, Ciccu». Com que era tan petitó, encara no sabia parlar, i deia a mitges el nom de Francesc". Encara que Tomàs ho qualifica de balbuceig, per contra, Michael Bihl va trobar el diminutiu encara corrent de "Cecco" en un document de 1046: «Cicchus filius Petri»(8).

I fins aquí aquests apunts i curiositats, tot i que, malauradament, hi ha més preguntes que respostes certes a la vida de sant Francesc d'Assís.

Leandre Martí

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

(1) Enciclopèdia Catòlica Online)

(2) TROVADORES, FILÓSOFOS Y TRADUCTORES: FRANCISCANOS CATALANES A TRAVÉS DE LOS SIGLOS. Agustín BOADAS LLAVAT, Universitat Ramon Llull, Barcelona.

(3) UN HOMBRE DEL VALLE DE ESPOLETO. Helene Nolthenius, Herder 1992, pág. 349.

(4) HISTÒRIA/2, PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT, 1992, Miquel Coll i Alentorn, pàg. 267.

(5)http://carmenchorda.blogspot.com/2021_06_19_archive.html

Genealogia Universal de los Pueblos hasta la Edad Moderna

(6) ELS LLINATGES CATALANS, Francesc de B. Moll, 1982, pàg. 183.

(7) LOS FRANCISCANOS EN LOS TERRITORIOS DE LA LENGUA DE OC EN LA EDAD MEDIA, M^a del Pilar Blanco García (Universitat Complutense de Madrid).

(8) UN HOMBRE DEL VALLE DE ESPOLETO. Helene Nolthenius, Herder 1992, pág. 350.